

Turun monet romantiikat

Heli Rantala ja Jukka Sarjala

Romantiikan tutkimuksessa on pitkään puhuttu romantiikan kansallisista eroista, ja myös aiheen jäsentely varhais-, täys- ja myöhäisromantiikkaan on aiheuttanut keskustelua ja kiistelyä, kuten periodisointikysymykset yleensä. Näiden seikkojen lisäksi romantiikan tutkijat ovat vähitellen havainneet käsittelevänsä niin moniulotteista ilmiövyöhytiä, että nykyään on jo tavallista puhua useista *romantiikoista* yhden kattavan nimityksen sijasta. Ehkä valistusrationismi oli yhtenäinen aatevirtaus, mutta romantiikka ei ole selkeästi tunnistettava asenne tai tuntemistapa. Se hajoaa useiksi näkökohdiksi, teemoiksi, ongelmiksi ja aikalaisia askarruttaneiksi kysymyksiksi, joiden ympärille ihmiset ryhmittäytyivät. Oireellista on, että tunnetusta sähköisestä hakuteoksesta *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* löytyy artikkeli otsikolla ”Enlightenment”, kun taas romantiikkaa edustaa hakusana ”19th-Century Romantic Aesthetics”. Jos romantiikalle haluaa etsiä jonkinlaista tunnuspiirrettä tai henkistä kotipaikkaa, sellaiseksi kelpaisi estetiikan käsittelemä aistimellisuus, jota luonnehtivat hämäryydet, monitulkintaisuudet ja epävarmuudet.

Yllä toteamamme on hyvä pitää mielessä, kun pohditaan varhaisen romantiikan ilmentymiä Turussa 1810- ja 1820-luvulla. Nimen niille antoi kirjallisuudentutkija Werner Söderhjelm luentoihinsa perustuneessa teoksessa *Åboromantiken och dess samband med utländska idéströmningar* (1915). Myöhemmin asiasta kiinnostuneet ovat sitten aprikoineet, onko Turun romantiikkaa ollut olemassakaan. Ruotsalaiset Gunnar Tideström ja Sven Rinman ovat tähdentäneet uushumanismin vahvuutta Turussa, kun taas Juha Manninen on luonnehtinut Adolf Ivar Arwidssonin ja hänen lähipiiriään ylimalkaisiksi haaveilijoiksi. Viimeksi Matti Klinge on pitänyt Turun romantiikka-nimitystä melko harhaanjohtavana. Kaikkien näiden näkemysten tueksi löytyy toki todistusaineistoa. Mutta onko noissa arvioissa se perustava puute, että ne pyrkivät sanomaan tuonaikaisesta Turun tilanteesta jotakin kattavaa, ikään kuin kaikki intellektuaalisesti tai kirjallisesti merkittävät ja elinvoimaiset näkemykset olisivat tuolloin järjestyneet yhden määreen ympärille? Entä jos millään aatteella, asenteella tai näkökulmalla ei ollutkaan johtoasemaa, vaan arvojärjestyksien sijasta vallitsikin moneus?

Romantiikka saattaa kukkia jälkimaailman silmiin hyvin eri tavoin, aina sen mukaan, onko kyse kirjallisesta, filosofisesta vai poliittisesta romantiikasta. On myös mahdollista lähestyä romantiikkaa kirja- tai mediahistoriallisesta näkökulmasta. Turun Akatemian opiskelijoiden kirjalliset yrittelyt eivät ehkä ansaitse syvälleikäyvä huomiota, vaikka Per Daniel Amadeus Atterbom ja Vilhelm Fredrik Palmblad innostuivat julkaisemaan niitä Uppsalassa. Sen sijaan turkulaisten harrastama filosofinen romantiikka on jo paljon kiinnostavampaa sekä aatehistoriallisesti Kantin, Fichten ja Schellingin vaikutuksen arvioimiseksi että yliopistopoliittisesta näkökulmasta. Jälkimmäinen näkökohta merkitsee akateemista opiskelua ja akateemista kansalaisuutta koskevien uusien

ideoiden juurtumisen tarkastelua. Näistä seikoista on toki jo tietämystä, mutta laajakatseisempi kansainvälisten virikkeiden ja kontaktien systemaattinen tutkimus luultavasti paljastaisi uusia näkökohtia romantiikan verkostomaisuudesta Itämeren piirissä.

Romantiikkaa voidaan tarkastella myös yhteiskunnallisena ja poliittisena ilmiönä. Romantiikan aikakausi käy pitkälti yksiin 1800-luvun alun vallankumousten aikakauden kanssa, etenkin jos alkupisteenä pidetään eurooppalaisittain Ranskan vuoden 1789 vallankumousta. Samanaikaisuuden lisäksi romantiikkaa ja vallankumousta yhdistää monitahoisuus, joka koskee sekä käsitteellistä että aikalaiskokemusten tasoa. Ranskan vallankumouksen voi sanoa politisoineen filosofian uudella tavalla: kysymystä ihmisen vapaudesta ja ajattelun rajoista koeteltiin Pariisin kaduilla, ja vallankumouksen oikeutukseen otettiin kantaa eri tahoilla. Aikalaiskokemuksena vallankumous onkin tärkeä osa romantiikan historiaa.

1800-luvun alun Turun Akatemiaa ja sen piirissä harjoitettua toimintaa voidaankin tarkastella yhtenä reaktiona niihin kirjallisiin, filosofisiin ja poliittisiin murroksiin, joiden keskellä tuon ajan Eurooppa oli. Oman lisänsä turbulenssiin toi vuosien 1808–1809 poliittinen murros Suomessa. Romantiikkaan toisinaan yhdistettävä radikaalisuus on suomalaisessa tutkimusperinteessä liitetty lähinnä Arwidssonin toimintaan – kaiken kaikkiaan turkulaisen yliopistoväen on katsottu suhtautuneen poliittisen vallan vaihtumiseen varsin neutraalisti. Viranomaiset olivat kuitenkin huolissaan akateemisten ihmisten tiiviistä yhteyksistä Uppsalan fosforisteihin ja yleisestä kiinnostuksesta saksalaisia filosofejä kohtaan. Tämä huoli yhdistyi nimenomaan aikakauden eurooppalaiseen vallankumousliikehdintään, jonka pelättiin levittävän tartuntaansa myös Suomeen. Turkulaisilla ylioppilailla oli 1810- ja 1820-lukujen vaihteessa useita yhteenottoja venäläisen varusväen kanssa, ja vaikkei näiden tapahtumien taustalta ole löydetty radikaaleja poliittisia motiiveja, on liikehdintä luonut levottomuuden ilmapiiriä niin ylioppilaiden kuin viranomaisten keskuuteen. Esiintyikö 1800-luvun alun Suomessa vallankumousromantiikkaa vai pelkäsivätkö viranomaiset turhaan epäilyttävien vapausaatteiden rantautumista Turkuun?

Käsitämme Turun romantiikan verkostomaiseksi, monitahoiseksi ilmiöksi, jonka tarkastelu edellyttää romantiikka-käsitteen suomalaisen historian uudelleenarvioimista.

Heli Rantala

FT, kulttuurihistorian tutkija, Turun yliopisto
heli.rantala (apud) utu.fi

Jukka Sarjala

FT, Turun yliopiston dosentti
juksar (apud) utu.fi